

ŁUKASZ ROSIAK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

NOWELIZACJA ART. 209 KODEKSU KARNEGO. ANALIZA PROPONOWANYCH ZMIAN

1. GENEZA KONIECZNOŚCI PRZYJĘCIA NOWELIZACJI KODEKSU KARNEGO W SFERZE PRZESTĘPSTWA NIEALIMENTACJI.

Art. 71 obecnie obowiązującej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹ wskazuje na zobowiązanie do udzielenia pomocy przez władze publiczne w stosunku do rodziny jako podstawowej komórki społecznej. Prawo karne powinno zaś wspomagać prawo cywilne w sferze realizacji istotnych społecznie obowiązków.

Biorąc powyższe pod uwagę trzeba wskazać, iż egzekucja świadczeń alimentacyjnych w Polsce ukształtowana jest na niezwykle niskim poziomie². Warto nadmienić, że w 2015 roku komornicy sądowi działający w naszym kraju prowadzili ponad 610 000 postępowań egzekucyjnych z zakresu alimentów (z tej sumy blisko 10% to sprawy nowe). Skuteczność w zakresie egzekucji w/w puli spraw wyniosła zaledwie 20%. Całkowity zaś poziom zadłużenia dłużników alimentacyjnych w Polsce jest

---

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483).

² *Skuteczne motywowanie dłużnika zwiększy ściągalność alimentów w Polsce*, por. <http://www.komornik.pl/?p=7998>, dostęp 15 października 2016 r.

niezmiernie wysoki, wynosi bowiem aż około 10 miliardów złotych³ – co de facto wymusza na wszystkich odpowiedzialnych podmiotach w naszym kraju zaangażowanie się na rzecz nie tylko (co niezmiernie istotne) zwiększenia świadomości społecznej w sferze problemu niealimentacji ale również podjęcie zmian legislacyjnych, w tym także w aspekcie prawa karnego.

Z danych udostępnionych przez Ministerstwo Sprawiedliwości wynika, iż w 2014 r. liczba osądzeń czynów stypizowanych w art. 209 k.k. wyniosła 14 010, w 2015 r. 12 086, zaś w pierwszym półroczu 2016 r. 4 816. W skali chociażby okresu styczeń – czerwiec 2016 r. w 4 632 przypadkach doszło do skazania (88 to tzw. warunkowe umorzenie postępowania, 39 umorzenia postępowania, 54 uniewinnienia, w 3 przypadkach odstąpiono od wymierzenia kary). Skazano aż 4 501 mężczyzn (ponad 97%) i 131 kobiet (blisko 3%)⁴. W zestawieniu udostępnionym przez Ministerstwo Sprawiedliwości wyraźnie wskazano, że chociażby w odniesieniu do pierwszego półrocza 2016 r. liczba pokrzywdzonych małoletnich przestępstwem niealimentacji wyniosła 4 692 osoby (w tym 2 343 dziewczynek oraz 2 349 chłopców), zaś liczba pokrzywdzonych dorosłych wyniosła 1 363 osoby (w tym 967 kobiet i 396 mężczyzn) co łącznie sprowadza się do 6 055 pokrzywdzonych przestępstwem niealimentacji w pierwszym semestrze 2016 roku, z czego aż nieco ponad 77% stanowią małoletni. Należy wszakże zaznaczyć, że na karę pozbawienia wolności skazano 2 201 osób (w tym aż 1 512 osób otrzymało karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary), na karę ograniczenia wolności 2 184 osoby (w tym 13 z warunkowym zawieszeniem wykonania kary) oraz w 222 przypadkach orzeczono

---

³ List z 30 sierpnia 2016 r. wystosowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Rzecznika Praw Dziecka adresowany do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, por. <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/kampania%20spo%C5%82eczna%20i%20Konfederacja%20Lewiatan.pdf>, dostęp 16 października 2016 r.

⁴ J. KOWALCZYK, *Osądzienia w pierwszej instancji sądów rejonowych w Polsce w latach 2014-2015 oraz w pierwszym półroczu 2016 r.*, dane udostępnione 19 października 2016 r. przez Ministerstwo Sprawiedliwości, Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej..

karę grzywny (w tym w 5 przypadkach z warunkowym zawieszeniem wykonania kary)⁵.

Warto podnieść, iż statystycznie⁶ obowiązek alimentacyjny związany jest z dostarczaniem określonych środków przez rodziców na rzecz swoich najbliższych zstępnych – zasadniczym obowiązkiem rodziców pozostaje opieka i wspólne wychowanie dzieci. Oboje małżonkowie zobligowani są do zaspokajania potrzeb rodziny, którą to przez swój związek założyli. Ustawodawca wskazuje również, że zadośćuczynienie w/w obowiązkowi może polegać również na osobistych staraniach o wychowanie dzieci oraz o pracy we wspólnym gospodarstwie rolnym⁷. W przypadku braku płatności środków w stosunku do osób uprawnionych (dzieci, rodziców, małżonka i innych podmiotów) osoby te lub ich przedstawiciele ustawowi (względnie w przypadku osiągnięcia pełnoletności – pełnomocnicy) powinny złożyć pozew o alimenty (szczegółowo uzasadniony, zawierający wszelkie możliwe⁸ wnioski dowodowe⁹).

---

⁵ J. KOWALCZYK, *Skazania w pierwszej instancji Sądów Rejonowych w Polsce według klasyfikacji prawnej oraz wymiaru kary w latach 2014-2015 oraz w pierwszym półroczu 2016 roku*, dane wydziału statystycznej informacji zarządczej Ministerstwa Sprawiedliwości, dostęp 19 października 2016 r.

⁶ J. KOWALCZYK, *Osądzenia w pierwszej instancji Sądów Rejonowych w Polsce w latach 2014-2015 oraz w pierwszym półroczu 2016 r.* dostęp 19 października 2016 r.

⁷ O powyższym stanowi dyspozycja art. 27 ustawy z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. z 6 listopada 2015 r. Dz.U. poz. 2082).

⁸ A. KRUSZEWSKI, *Wykorzystanie nagrań wykonywanych bez zgody osoby nagrywanej w postępowaniu cywilnym*, «Palestra» 61.6/2016, s. 87. W/w autor zwraca uwagę na fakt, że również w orzecznictwie (Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 31 grudnia 2012 r., sygn. I Aca 504/11) występuje pogląd, iż zgodne z prawem jest wykorzystywanie dowodu z nagrań wykonywanych nawet bez zgody osoby nagrywanej z uwagi na fakt, iż sąd wyrokujący przy konkretnym rozstrzygnięciu nie może przejść obojętnie obok kwestii prawa do sprawiedliwego rozstrzygnięcia sprawy wyrażonego w dyspozycji art. 45 aktualnie obowiązującej ustawy zasadniczej (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483). Podobne stanowisko w kwestii wykorzystywania dowodów zdobytych w sposób nielegalny reprezentuje T. IWANICKI, *Możliwość wykorzystania dowodów nielegalnych w postępowaniu cywilnym w świetle orzecznictwa oraz doktryny*, «Palestra» 61. 5/2016, s. 29.

⁹ P. HERBOWSKI, D. SŁAPCZYŃSKA, *Okazanie mowy w polskiej praktyce śledczej*, «Palestra» 61.7-8/2016, s. 54. Autorzy artykułu zwracają uwagę na fakt, iż chociażby

W zakresie w którym to wierzyciel uzyskuje tytuł wykonawczy¹⁰ może on przedkładając stosowny wyrok zaopatrzony w klauzulę wykonalności wraz z wnioskiem egzekucyjnym zainicjować postępowanie egzekucyjne. Naturalnie skierowanie sprawy do komornika sądowego nie jest jedyną możliwością uzyskania dochodzonych należności¹¹, niemniej jest to typowe rozwiązanie w modelowym założeniu, które niewątpliwie powoduje, że do relacji pomiędzy uprawnionym a zobowiązanym do płatności określonych świadczeń wstępuje podmiot mający szerokie spectrum środków prawnych wobec dłużnika.

Należy wskazać, iż bezpośredni asumpt do zaprezentowania przez Ministerstwo Sprawiedliwości projektu nowelizacji art. 209 k.k. stanowią znaczne problemy w zakresie egzekucji świadczeń alimentacyjnych oraz szerzej - płatności wymagalnych rat alimentów przez osoby do tego obowiązku zobowiązane.

Trzeba odnotować, że ceną inicjatywą pozostaje współpraca m.in. Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Rzecznika Praw Dziecka w sferze wykreowania *Zespołu Ekspertów do spraw Alimentów*¹². Wydaje się, iż projekt nowelizacji Kodeksu karnego w aspekcie przestępstwa

---

okazanie mowy w polskiej praktyce śledczej pozostaje problematycznym środkiem dowodowym z uwagi na niską wartość diagnostyczną.

¹⁰ Zgodnie z art. 776 ustawy z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. z 31 października 2016 r. Dz.U. poz. 1822, dalej jako k.p.c.) tytułem wykonawczym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności (sam tytuł wykonawczy stanowi zaś podstawę egzekucji).

¹¹ Abstrahując od wezwania do zapłaty wysłanego do dłużnika (wszak kierowane jest ono do zobowiązanego zwykle przed skierowaniem sprawy do sądu – chociażby na podstawie art. 187 § 1 pkt 3 k.p.c.) możliwa jest sytuacja uzyskania świadczenia bezpośrednio na wniosek wierzyciela na podstawie przedłożonego tytułu wykonawczego z tytułu wynagrodzenia otrzymywanego od pracodawcy dłużnika, czy to przebywającego na wolności (art. 88 ustawy z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, tekst jedn. z 8 września 2016 r. Dz.U. poz. 1666, dalej jako k.p.) czy w zakładzie karnym (art. 125 ustawy z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm., dalej jako k.k.w.), ewentualnie ze świadczenia emerytalno-rentowego dłużnika (art. 139 ust. 1 pkt 4 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z funduszu ubezpieczeń społecznych, tekst jedn. z 20 maja 2016 r. Dz.U., poz. 887).

¹² *Zespół Ekspertów ds. Alimentów – wspólna inicjatywa Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka*, por. <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/>

uporczywego uchylania się od obowiązku alimentacji w pewnej części stanowi odpowiedź na działania m.in. szeregu organizacji (również stricte obywatelskich¹³) w materii przeciwdziałania przestępstwu niealimentacji.

Warto zasygnalizować, że w zakresie przestępstwa niealimentacji współpracować winno ze sobą kilka grup podmiotów¹⁴. Po pierwsze jest to sam wierzyciel (albo jego przedstawiciel ustawowy, pełnomocnik – w zależności od konfiguracji¹⁵), następnie jest to komornik sądowy (w przypadku gdy wierzyciel zdecydował się złożyć tytuł wykonawczy wraz z wnioskiem egzekucyjnym do sądowego organu egzekucyjnego – warto odnotować, iż stosujemy wówczas przepisy art. 1081-1088 k.p.c.)¹⁶ – w dalszej zaś kolejności organy policji (na podstawie art. 1086 § 1 k.p.c.),

---

zespol-ekspertow-ds-alimentow-wspolna-inicjatywa-rzeczniaka-praw-obywatelskich-i-rzeczniaka-praw, dostęp 17 października 2016 r.

¹³ Warto w tym miejscu wskazać chociażby na stanowisko z 24 września 2016 r. stowarzyszenia «Alimenty to nie prezenty» przesłane do Ministerstwa Sprawiedliwości w ramach konsultacji społecznych projektu nowelizacji art. 209 k.k., por. <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12289962/12379345/12379348/dokument247577.pdf>, dostęp 17 października 2016 r. W przedmiotowym stanowisku stowarzyszenie aprobejuje szereg elementów zmian w sferze polityki państwa wobec dłużników alimentacyjnych (np. usunięcie przesłanki uporczywości, wezwanie dłużnika do prokuratora, system dozoru elektronicznego) przy jednoczesnym zanegowaniu karania dłużników alimentacyjnych karą grzywny (jako nieegzekwowalnej).

¹⁴ A. ADAMCZUK, *Komentarz do artykułu 1086 kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. M. MANOWSKA, Warszawa 2013 r., s. 1631. Autor słusznie wskazuje, iż w ramach prowadzonego przez siebie dochodzenia sądowy organ egzekucyjny powinien współdziałać z organami właściwymi zarówno dla dłużnika jak i wierzyciela w celu pozyskania od nich stosownych informacji o statusie majątkowym oraz rodzinnym i osobistym dłużnika.

¹⁵ Konfiguracją najczęściej spotykaną pozostaje sytuacja w której to małoletniego wierzyciela reprezentuje jego przedstawiciel ustawowy (w większości przypadków przedstawiciela ustawowa) a po osiągnięciu pełnoletności dotychczasowy przedstawiciel przybiera formę pełnomocnika (na mocy udzielonego upoważnienia) lub wierzyciel samodzielnie prowadzi swoją sprawę.

¹⁶ Ustawa z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)

jak również pomoc społeczna oraz prokurator prowadzący postępowanie przygotowawcze i ewentualnie sąd wydający wyrok¹⁷.

2. PRZYCZYNY NISKIEJ EGZEKUCJI ŚWIADCZEŃ ALIMENTACYJNYCH

Przyczyn niskiej egzekucji świadczeń alimentacyjnych jest wiele. Przede wszystkim należy zacząć od obiektywnych powodów nieuiszczania świadczeń alimentacyjnych. Głównym z nich jest brak środków materialnych. Wprawdzie poziom rejestrowanego bezrobocia w Polsce jest obecnie na stosunkowo niskim poziomie¹⁸, niemniej znaczna liczba obywateli naszego państwa otrzymuje niskie lub bardzo niskie wynagrodzenie co w relacji do znacznych wydatków związanych z kosztami utrzymania sprawia, że nie są oni w stanie – z prozaicznego powodu braku środków materialnych – uiszczać świadczeń alimentacyjnych.

W obecnej ustawie zasadniczej, w przeciwieństwie chociażby do art. 19 ust. 1 Konstytucji PRL¹⁹, brak jest zapisów o obowiązku pracy. Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza pozwala niestety w zbyt dużym zakresie na wykorzystywanie cywilnoprawnych umów (najczęściej umowy-zlecenia lub umowy o dzieło) do pracy w warunkach typowych dla umowy o pracę. Częste omijanie (z różnych wszak powodów) przez

---

¹⁷ H. CIEPŁA, *Egzekucja świadczeń alimentacyjnych*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, IV: *Artykuły 730-1088*, red. H. DOŁECKI, T. WIŚNIEWSKI, Warszawa 2011, s. 751. Autorka sygnalizuje, że samo rozróżnienie między alimentami a rentami mającymi charakter alimentów wprowadza wyłącznie art. 1081 § 1 k.p.c., dalsze zaś przepisy działu piątego, choć wprawdzie informują jedynie o alimentach, dotyczą również rent o charakterze alimentów. Powyższy wniosek uzasadniony jest chociażby systematyką Kodeksu postępowania cywilnego (zamieszczeniem rent o charakterze alimentów w dziale o nazwie egzekucja świadczeń alimentacyjnych).

¹⁸ Bezrobocie rejestrowane w sierpniu 2016 r. wyniosło 8,4 % i było tym samym najniższym od lutego 2003 r. kiedy to oscylowało na poziomie 20,7 %. Należy jednak pamiętać, iż istnieje wszak pewna grupa obywateli naszego kraju, którzy w ogóle nie rejestrują się w urzędach pracy, często żyjąc w tzw. finansowej „szarej strefie”.

¹⁹ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy 22 lipca 1952 r. (tekst jedn. z 16 lutego 1976 r., Dz.U. Nr 7, poz. 36).

pewną grupę pracodawców elementarnych zasad w zakresie zatrudniania pracowników prowadzi do pauperyzacji polskiego społeczeństwa, niestabilności ekonomicznej oraz rozprzestrzeniania się refleksu swiego naginania prawa przez samych pracowników zmierzających częstokroć w konsekwencji nawet do ukrywania – i tak wszak przeważnie niskich – dochodów przed organami władzy publicznej.

Kolejna przyczyna niskiego stopnia ściągальności świadczeń alimentacyjnych to wciąż szereg ograniczeń w kwestii egzekucji tych należności. Naturalnie należy wskazać, że ustawodawca w wielu postanowieniach chociażby Kodeksu pracy czy Kodeksu postępowania cywilnego uprzywilejował roszczenia alimentacyjne przed postępowaniami innego rodzaju²⁰. Wydaje się, że zasadne byłoby pogłębienie tego nurtu chociażby poprzez wyłączenie ze sfery ograniczeń egzekucji sum oraz świadczeń w naturze wyasygnowanych na pokrycie kosztów w ramach tzw. podróży służbowych dłużnika alimentacyjnego²¹. Ponadto w dalszym ciągu w zakresie świadomości społecznej dłużników alimentacyjnych dominuje, niestety, silne poczucie próby oszukania egzekutora sądowego. Niemniej

---

²⁰ Warto w niniejszym zakresie wskazać chociażby na dyspozycję art. 87 k.p. gdzie z sum egzekwowanych na mocy tytułów wykonawczych na zaspokojenie świadczeń alimentów można potrącić aż 60% wynagrodzenia a w przypadku potrącenia sum egzekwowanych na mocy tytułów wykonawczych na pokrycie należności innych niż świadczenia alimentacyjne *jedynie* 50%. Podobnie ustawodawca w art. 87 k.p. wyartykułował, że wolna od potrąceń jest kwota wynagrodzenia za pracę w wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę przy potrącaniu sum egzekwowanych na mocy tytułów wykonawczych na pokrycie należności innych niż świadczenia alimentacyjne. Na gruncie natomiast przepisów procedury cywilnej trzeba zaznaczyć, że podobne uprzywilejowanie egzekucji świadczeń alimentacyjnych niesie ze sobą dyspozycja art. 1025 k.p.c. opisująca tzw. gradacje zaspokojenia wierzycieli kwotą uzyskaną z egzekucji przy tworzeniu planu podziału wyegzekwowanych przez komornika sądowego należności. Na czele kolejności zaspokojenia pozostają koszty egzekucyjne, podczas gdy już na drugim miejscu znajdują się należności alimentacyjne, inne należności zaś de facto pozostają na pozycji ósmej.

²¹ *Komornicy: nieplacenie alimentów to przemoc ekonomiczna*, por. <http://www.rp.pl/arttykul/1188003-Komornicy—nieplacenie-alimentow-to-przemoc-ekonomiczna.html>, dostęp 19 października 2016 r.

warto mieć na uwadze, że dłużnicy wprowadzają w błąd nie sam organ egzekucyjny a wierzycieli (niestety, najczęściej własne dzieci)²².

Dodatkowo warto wskazać, że sądowy organ egzekucyjny jest podmiotem, który w sposób istotny może wpływać na fakt uruchomienia instytucji ewentualnego ścigania sprawcy z tytułu przestępstwa niealimentacji. Należy wskazać zaznaczyć, iż konieczne przy ubieganiu się o przyznanie świadczenia z funduszu alimentacyjnego pozostaje wykazanie – w ramach postępowania przed odpowiednim organem²³ – bezskuteczności egzekucji²⁴. Zgodnie zaś z art. 2 pkt 2 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów²⁵ za bezskuteczną egzekucję (jest to legalna definicja tej instytucji) uważa się m.in. taką egzekucję, w wyniku której w okresie ostatnich dwóch miesięcy nie wyegzekwowano pełnej należności z tytułu zarówno bieżących jak i zaległych alimentów.

Niealimentacja jako czyn zabroniony godzi w szereg podstawowych wartości, jakie ukształtowały współczesne społeczeństwo. Nie sposób wyobrazić sobie funkcjonowania demokratycznego państwa prawa w którym to osoby uchylające się od swoich wymagalnych

---

²² M. SZCZEPANIEC, *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012, s. 383. Należy w pełni podzielić pogląd wyrażony w w/w monografii sprowadzający się do tego, iż sankcja jawi się jako koszt a każdorazowy potencjalny sprawca (w przypadku art. 209 k.k. jest to zobowiązany do alimentacji) dokonuje swoistej kalkulacji na etapie własnego procesu decyzyjnego. Sankcja optymalna (dobrana we właściwy sposób) może w znacznym zakresie wywierać wpływ na kształtowanie się relacji – specyficznej opłacalności – wejścia na drogę niezgodnego z prawem działania a faktycznego wypełnienia przez sprawcę znamion czynu zabronionego.

²³ Warto w tym zakresie wskazać, że zasadniczo postępowanie w zakresie świadczeń z funduszu alimentacyjnego prowadzi organ właściwy dla wierzyciela (w zależności od miejsca zamieszkania – prezydent miasta, burmistrz albo wójt). Aczkolwiek należy zaznaczyć, iż w/w organ może upoważnić do prowadzenia spraw w sferze świadczeń alimentacyjnych swojego zastępcę, pracownika urzędu albo chociażby kierownika ośrodka pomocy społecznej.

²⁴ A. KORCZ-MACIEJKO, *Art. 2 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów*, [w:] A. KORCZ-MACIEJKO, ANETA BRZEŻNA, *Ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Komentarz*, Warszawa 2014, system informacji prawnej «Legalis», dostęp 29 października 2016 r.

²⁵ Ustawa z 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tekst jedn. Dz.U. poz. 489).

zobowiązań – w tym w szczególności zobowiązań alimentacyjnych – pozostawałyby bezkarne. Dodatkowo brak odpowiednich środków materialnych powoduje istotne trudności w procesie wychowawczym małoletniego i de facto może narażać na negatywne oddziaływanie sfery przestępczej.

Należy również spojrzeć na zjawisko niealimentacji z czysto ekonomicznego punktu widzenia. W doktrynie prawa karnego przewija się pogląd, że problematyka kosztów w procesie karnym jest trudniejsza od kosztów w ramach procesu cywilnego (z uwagi na fakt występowania w procesie karnym postępowania przygotowawczego – inkwizycyjnego²⁶), z pewnością zaś wydatki jakie Skarb Państwa, a zatem wszyscy obywatele płacący podatki ponoszą z tytułu uchylania się przez zobowiązanych od alimentacji są niezwykle wysokie. Mamy tu bowiem do czynienia nie tylko z kosztami procesu (a ściślej rzecz ujmując, nawet kilku procesów: cywilnego w kwestii zasądzenia alimentów; karnego w przedmiocie przestępstwa niealimentacji), wydatkami z funduszu alimentacyjnego (do 500,00 zł miesięcznie na każde dziecko w przypadku stwierdzonej bezskuteczności egzekucji alimentów²⁷) lecz również pobytu w zakładzie karnym czy nawet takimi środkami, które teoretycznie obciążają dłużnika ale bardzo często pozostają niemożliwe do ściągnięcia (jak np. wnioski o wyasygnowanie przez określony sąd rejonowy, przy którym działa komornik sądowy, środków z tytułu

---

²⁶ T. KANTY, *Kilka uwag dotyczących kosztów procesu karnego i ich ponoszenia przez oskarżonego*, «Palestra» 61.9/2016, s. 80.

²⁷ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Informacja o realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów w 2014 r.*, por. https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Polityka%20rodzinna/fundusz%20alimentacyjny/Informacja%20o%20realizacji%20ustawy%20o%20pomocy%20osobom%20uprawnionym%20do%20alimentow%20w%202014%20r..pdf, dostęp 8 listopada 2016 r. Warto nadmienić, że chociażby w 2014 r. tzw. wydatki na obsługę zadań wynikających z ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów wyniosły 119,1 miliona złotych i były o 7,5% wyższe od analogicznych z 2013 r. Natomiast wydatki na świadczenia z funduszu alimentacyjnego wyniosły aż 1,5 miliarda złotych i były o 1,4% wyższe niż te z 2013 r.

wydatków gotówkowych niezbędnych do prowadzenia postępowania egzekucyjnego²⁸).

3. ZMIANY W TREŚCI DYSPOZYCJI ART. 209 KODEKSU KARNEGO PROPONOWANE PRZEZ RESORT SPRAWIEDLIWOŚCI

W tym miejscu trzeba wskazać, że została przygotowywana znacząca nowelizacja przestępstwa niealimentacji stypizowanego w obecnie obowiązującym Kodeksie karnym. 16 września 2016 r. odbyła się w Ministerstwie Sprawiedliwości konferencja prasowa zatytułowana *W trosce o dobro dzieci – skuteczne egzekwowanie płacenia alimentów* z udziałem Ministra Zbigniewa Ziobry oraz Podsekretarza Stanu w Ministerstwie dra Marcina Warchoła. W myśl zaprezentowanego wówczas projektu zmiany ustawy Kodeks karny z 13 września 2016 roku ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny²⁹ art. 209 k.k. został znacznie przebudowany. Można stwierdzić, iż takiej zmiany modelu niniejszego przepisu nie było jeszcze nigdy w historii polskich kodeksów karnych.

Podczas spotkania z mediami resort przedstawił m.in. projekt nowelizacji ustawy Kodeks karny z 13 września 2016 r. przewidujący zmianę art. 209 k.k.³⁰ poprzez nadanie temu przepisowi nowego brzmienia (pierwotnie jedynie w aspekcie § 1) oraz dodanie nowych jednostek systematyzacyjnych tekstu prawnego (w pierwotnej wersji projektu nowelizacji z 13 września 2016 r. miały to być: § 1a, § 3, § 4 oraz § 5; podobnie planowano w wersji projektu z 28 października 2016 r.; ostatecznie Rada Ministrów przyjęła 29 grudnia 2016 r. nowelizację w aspekcie

---

²⁸ Powyższa czynność możliwa jest na podstawie art. 40 ust. 3 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. z 6 lipca 2016 r., Dz.U. poz. 1138).

²⁹ Projekt z 13 września 2016 roku o zmianie ustawy Kodeks karny wraz z uzasadnieniem, por. <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12289962/12379351/12379352/dokument244851.pdf>, dostęp 29 października 2016 r.

³⁰ P. KONIECZNAK, *Czyn jako podstawa odpowiedzialności w prawie karnym*, Kraków 2002, s. 288. W/w autor przedstawia niniejszy czyn zabroniony stypizowany w art. 209 § 1 k.k. z 1997 r. jako typowy przykład tzw. czystego przestępstwa z zaniechania (podobnie jak art. 186 § 1 k.k. z 1969 r. czy art. 201 k.k. z 1932 r.).

zmodyfikowania dotychczasowych przepisów oraz dodania §3, § 4, § 5, § 6).

W zakresie projektu z 13 września 2016 r. trzeba wskazać, że już pierwotna wersja nowelizacji § 1 była diametralna. Nawet po pobieżnej analizie można zauważyć, iż proponowana zmiana – rozpoczynająca się wszak od sformułowania „kto” – w zakresie art. 209 § 1 usuwa znamię przymiotnikowe „uporczywości” („uporczywie”), następnie pozostawia frazę „uchyla³¹ się od wykonania ciężącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego”, by kolejno zmodyfikować w tym przepisie istotną warstwę dyspozycji poprzez zastosowanie frazy „określonego co do wysokości świadczenia pieniężnego wynikającego z obowiązku opieki nad osobą najbliższą lub inną osobą, jeżeli łączna wysokość zaległości przekracza sumę 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie w wykonaniu świadczenia pieniężnego innego niż okresowe przekracza okres 3 miesięcy” (usunięto zatem sformułowanie „obowiązku opieki przez nielożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych”) zachowuje nieco zmodyfikowaną sankcję – „podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku” (poprzednio w § 1 w figurowała sankcja maksymalna „pozbawienia wolności do lat 2”).

Należy zaznaczyć, że zasadna wydaje się eliminacja znamienia uporczywości na rzecz istotnie bardziej obiektywnego kryterium jakie stanowi zaległość alimentacyjna przekraczająca łącznie sumę trzech świadczeń okresowych. Resort Sprawiedliwości argumentuje, iż usunięcie tego wyrażenia pozwoli uniknąć wielu kontrowersji występujących

---

³¹ J. MAKAREWICZ, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 31. Warto wskazać, że już w komentarzu do art. 201 k.k. z 1932 r. wyartykułowano, że uchylanie się od obowiązku łożenia na utrzymanie nie jest równoznaczne z faktem ich zupełnego niespełnienia, gdyż – co podkreślono – spełnianie może być dorywcze i to sędzia winien rozstrzygnąć – kierując się własnym uznaniem – czy w postępowaniu danej osoby można odnaleźć chęć niespełnienia obowiązku.

zarówno w doktrynie jak i judykaturze³². Niemniej woli zachowania obiektywizmu trzeba uwypuklić, że w ramach uwag do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny zgłoszonych 30 września 2016 r. przez Sąd Najwyższy wskazano, że przewijające się w uzasadnieniu projektu Ministerstwa Sprawiedliwości wątpliwości w kwestii wykładni znamienia uporczywego uchylania się od alimentacji mają charakter pozorny³³. Jednocześnie trzeba skonstatować, że w dalszym ciągu pozostawiono znamię „uchyla się” – co pozwoli na wyeliminowanie ze sfery penalizacji zachowań niewykonywania obowiązku alimentacyjnego z powodów obiektywnych. Eliminacja jednego zabezpieczenia przed karaniem w postaci znamienia „uporczywości” przy pozostawieniu zwrotu „uchyla się” spowoduje skuteczniejsze karnoprawne oddziaływanie na zobowiązanych do alimentacji z pozostawieniem jednak koniecznych elementów ochronny osób niewinnych.

Po § 1 w wersji projektu nowelizacji z 13 września 2016 r. dodany miał zostać § 1a stanowiący, że jeżeli sprawca naraża osobę najbliższą lub inną osobę na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (sankcja wskazana w dotychczasowym brzmieniu art. 209 Kodeksu karnego). Należy zaznaczyć, że art. 190 § 1a k.k. stanowić miał kwalifikowany typ czynu zabronionego jakim jest niealimentacja.

Po § 3 dodane miały zostać § 4 i § 5 sprowadzający się do tego, że sprawca nie podlega karze w przypadku dobrowolnego uiszczenia w całości całego zaległego świadczenia alimentacyjnego zanim nastąpiło wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego (§ 4) a sąd może odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli sprawca dobrowolnie uiścił w całości zaległe świadczenie alimentacyjne zanim

---

³² Projekt z 13 września 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks karny wraz z uzasadnieniem, s. 3, wers 12 i n. od góry.

³³ Uwagi z 30 września 2016 r. do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny wystosowane przez Sąd Najwyższy, por. <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12289962/12379351/12379354/dokument248191.pdf>, s. 2, wers 5 i n. od dołu strony, dostęp 29 października 2016 r.

nastąpiło wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego (§ 5). Warto podnieść, iż wprowadzone w dyspozycji § 4 i § 5 elementy konstrukcji czynnego żalu miały być stosowane analogicznie § 4 z § 1 oraz § 5 w stosunku do § 1a. W/w okoliczności ekskulpacyjne są zasadne z punktu widzenia naczelnego motywu jaki niesie ze sobą penalizacja niealimentacji a mianowicie wzmocnienia realizacji obowiązku opieki poprzez okresowe zaspokajanie materialnych potrzeb osób uprawnionych.

W zakresie zaś *vacatio legis* ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny przewidywany jest czternastodniowy³⁴ termin wejścia nowelizacji w życie od dnia ogłoszenia w organie promulgacyjnym (art. 2 projektu nowelizacji Kodeksu karnego z 13 września 2016 r.).

W konsekwencji dalszych prac w Ministerstwie Sprawiedliwości w dniu 31 października 2016 r. został przedłożony z prośbą o skierowanie pod obrady Stałego Komitetu Rady Ministrów zmodyfikowany projekt³⁵ nowelizacji Kodeksu karnego w zakresie przestępstwa niealimentacji. W miejsce obecnych trzech paragrafów art. 209 Kodeksu karnego w sumie winno zostać stworzonych aż sześć znowelizowanych jednostek redakcyjnych tekstu prawnego zawierających w swojej treści dyspozycje dążące do zwiększenia zaspokojenia materialnego uprawnionych. Nawet z tego prostego zestawienia wynika, że treść przepisu przestępstwa niealimentacji zostanie znacznie rozbudowana i będzie to największa rewolucja objętościowa od momentu wejścia w życie Kodeksu karnego z 1932 roku.

W wersji projektu ustawy z 28 października 2016 r. zakładano, że § 1 proponowanego brzmienia art. 209 Kodeksu karnego stanowić będzie, że

---

³⁴ Jest to zatem termin typowy dla aktów normatywnych zawierających przepisy powszechnie obowiązujące, ogłaszane w dziennikach urzędowych – zgodny z art. 4 ust. 1 ustawy z 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (tekst jedn. z 17 lutego 2016 r., Dz.U. poz. 296). Termin czternastodniowy został utrzymany zarówno w projekcie z 13 września 2016 r., jak i w projekcie z 28 października 2016 r. oraz zaakceptowanym przez Radę Ministrów projekcie 29 grudnia 2016 r.

³⁵ Projekt z 28 października 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, por. <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12289962/12379366/12379367/dokument253123.pdf>; dostęp 5 listopada 2016 r.

kto uchyła się od wykonania obowiązku alimentacyjnego (określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą czy to przed sądem czy innym organem albo inną umową) jeżeli łączna wysokość zaległości stanowi równowartość co najmniej trzech świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej trzy miesiące (w wersji z 13 września suma zaległości musiała przekraczać sumę trzech świadczeń okresowych albo opóźnienie w wykonaniu świadczenia innego niż okresowe świadczenie pieniężne musiałoby przekraczać okres trzech miesięcy³⁶) podlega sankcji karnej w postaci grzywny, kary ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku (w niniejszej konfiguracji przestępstwa w typie podstawowym sankcja karna wynosi zaledwie jeden rok, warto wskazać, że w przypadku Kodeksu karnego zarówno z 1932 roku jak i 1969 roku obowiązywał *de facto* jeden typ przestępstwa niealimentacji, w którym sankcja maksymalna wynosiła trzy lata kary więzienia z 1932 r. albo trzy lata kary pozbawienia wolności z 1969 r.).

Natomiast § 1a zakłada, że jeżeli sprawca czynu niealimentacji naraża osobę uprawnioną na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych podlega sankcji karnej wyrażającej się w postaci grzywny, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch (jest to zatem kwalifikowany typ przestępstwa niealimentacji, w którym sankcja maksymalna jest równorzędna z tą wyartykułowaną w Kodeksie karnym z 1997 r.). W tym zakresie brak jest merytorycznych zmian w projekcie z 13 września 2016 r., i w projekcie z 28 października 2016 r.

---

³⁶ Wydaje się, iż jest to optymalny okres uzasadniający nałożenie ewentualnej sankcji prawnokarnej na sprawcę przestępstwa niealimentacji. Zgodnie z postanowieniem Izby Karnej Sądu Najwyższego z 14 października 2002 r. (sygn. akt: II KKN 409/00) jeszcze przy istnieniu znamienia podmiotowo-przedmiotowego „uporczywość” należy wskazać, że w zakresie przestępstwa niealimentacji występować winna wielokrotność zaniechań w ramach określonego czasu. Niemniej warto jednocześnie poczynić konstatację, że w myśl wskazanej uprzednio dyspozycji art. 2 ust. pkt 2 ustawy z 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów przy konstrukcji definicji bezskuteczności egzekucji ustawodawca przewidział okres dwóch miesięcy braku wyegzekwowania pełnej należności alimentacyjnej – biorąc pod uwagę powyższe trzeba stwierdzić, iż zaproponowane opóźnienie w postaci przekroczenia trzech miesięcy przez zobowiązanego jest zasadne.

oraz przyjętym 29 grudnia przez Radę Ministrów projekcie nowelizacji Kodeksu karnego; dokonano jedynie zmiany formalnej w sferze systematyki danej jednostki redakcyjnej aktu normatywnego (w przyjętym projekcie z 29 grudnia 2016 r. treść art. 209 k.k. §1a została usytuowana w art. 209 k.k. §2).

W dalszej kolejności trzeba podnieść, iż art. 209 § 2 k.k. miał otrzymać brzmienie (począwszy od projektu z 28 października 2016 r.), wskazujące, że ściganie obu typów przestępstwa niealimentacji następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego, natomiast art. 209 § 3 k.k. winien wskazywać, że jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów ściganie obu typów przestępstwa niealimentacji odbywa się z urzędu. Zasadnicze zatem modyfikacje art. 209 k.k. w przedmiocie § 2 i § 3 w stosunku do dotychczasowego brzmienia art. 209 k.k. wynikają z faktu stworzenia dodatkowego typu przestępstwa niealimentacji, co następnie wymusiło modyfikacje terminologiczną pozostałych przepisów.

W sferze zaś § 4 i § 5 przedmiotowego artykułu przedstawiono zasadnicze elementy instytucji czynnego żalu skorelowane odpowiednio z wyrażonymi typami przestępstwa niealimentacji (w projekcie z 13 września 2016 r.: art. 209 § 4 k.k. w zw. z art. 209 § 1 k.k. oraz art. 209 § 5 k.k. w zw. z art. 209 § 1a k.k.; podobnie w projekcie z 28 października 2016 r., zaś w przyjętym 29 grudnia 2016 r. projekcie odpowiednio ujęto relacje art. 209 § 1 k.k. oraz w zw. z art. 209 § 5 k.k. oraz art. 209 § 2 k.k. w zw. z art. 209 § 6 k.k.).

Biorąc pod uwagę wskazaną dygresję należy zaznaczyć, że treść § 4 projektu ustawy z 28 października 2016 r. miała stanowić, iż nie podlega karze sprawca przestępstwa niealimentacji z § 1 który to nie później niż przed upływem trzydziestu dni od daty pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uściwił w całości zaległe alimenty (należy wskazać, iż na skutek zgłoszonych opinii do pierwotnego projektu z 13 września 2016 r. nastąpiła w tym zakresie istotna zmiana już w projekcie z 28 października 2016 r., gdyż poprzedni projekt z 13 września 2016 r. proponowanego przepisu stanowił, że nie podlega karze sprawca przestępstwa

określonego w § 1, jeżeli dobrowolnie uiszczył w całości zaległe świadczenie alimentacyjne zanim nastąpiło wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego). Treść art. 209 § 4 k.k. została utrzymana w zmienionym jedynie w sferze numeracji art. 209 § 5 k.k.

Na podobnej zasadzie oparto konstrukcję dyspozycji art. 209 § 5 k.k. w którym wersja projektu z 28 października 2016 r. przewidywała zapis sprowadzający się do treści, iż sąd odstępuje od wymierzenia kary, jeżeli nie później niż przed upływem trzydziestu dni od daty pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uiszczył w całości zaległe alimenty (wcześniejszy proponowany zapis nowelizacji wskazywał, iż sąd może odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli sprawca przestępstwa określonego w art. 209 § 1a dobrowolnie uiszczył zaległe świadczenie alimentacyjne zanim nastąpiło wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego). Warto uzupełnić, że ostatecznie przyjęta przez Radę Ministrów 29 grudnia 2016 r. wersja projektu w aspekcie w/w przepisu jest zbieżna z art. 209 § 6 k.k. (zmieniono jedynie numerację, przez usunięcie art. 209 §1a k.k.).

29 grudnia 2016 r. Rada Ministrów po dyskusji przyjęła projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z uwzględnieniem uwag Ministra Rozwoju i Finansów w zakresie uzupełnienia oceny skutków regulacji oraz zdecydowała o skierowaniu projektu ustawy do Sejmu³⁷.

Pismem z 3 stycznia 2017 r. formalnie Prezes Rady Ministrów Beata Szydło na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przedstawiła Sejmowi RP projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny³⁸. 11 stycznia 2017 r. rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny został skierowany do pierwszego czytania na posiedzeniu Sejmu³⁹. 8 lutego 2017 r. po pierwszym czytaniu na 35 posiedzeniu Sejmu

---

³⁷ Protokół ustaleń nr 47/2016 posiedzenia Rady Ministrów 29 grudnia 2016 r. (RM-000-47-16).

³⁸ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, VIII kadencja, Prezes Rady Ministrów, Druk nr 1193 z 3 stycznia 2017 r., RM-10-171-16

³⁹ Przebieg procesu legislacyjnego, por. <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1193>; dostęp 22 stycznia 2017 r.

projekt rządowy skierowano do Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach⁴⁰.

23 lutego 2017 r. Komisja Nadzwyczajna do spraw zmian w kodyfikacjach po rozpatrzeniu projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (druk nr 1193) wniosła o uchwalenie przez Sejm RP projektu rządowego⁴¹. 22 marca 2017 r. podczas drugiego czytania na 38 posiedzeniu Sejmu podjęto decyzję o niezwłocznym przystąpieniu do III czytania. 23 marca 2017 r. podczas trzeciego czytania projektu ustawy Sejm podjął decyzję o uchwaleniu projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (druk nr 1193)⁴².

Ostatecznie przyjęty przez Radę Ministrów projekt ustawy stanowi w art. 209 k.k., że:

1. kto uchyła się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, jeżeli łączna wysokość powstałych z tego tytułu zaległości stanowi równowartość co najmniej trzech świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej trzy miesiące podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku (§ 1);

2. jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 naraża osobę uprawnioną na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch (§ 2);

3. ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub § 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego (§ 3);

---

⁴⁰ Przebieg procesu legislacyjnego, por. <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1193>; dostęp 11 lutego 2017 r.

⁴¹ Sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (druk nr 1314), por. <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/1088EAE82027CF0EC12580D10040A78A/%24File/1314.pdf>, dostęp 23 marca 2017 r.

⁴² Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (druk nr 1193), por. <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1193>, dostęp 23 marca 2017 r.

4. jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub § 2 odbywa się z urzędu (§ 4);

5. nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1, który nie później niż przed upływem 30 dni od daty pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uiszczył w całości zaległe alimenty (§ 5);

6. sąd odstępuje od wymierzenia kary, jeżeli nie później niż przed upływem 30 dni od daty pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego sprawca przestępstwa określonego w § 2 uiszczył w całości zaległe alimenty, chyba, że wina i społeczna szkodliwość czynu przemawiają przeciwko odstąpieniu od wymierzenia kary (§ 6).

Na marginesie warto wskazać, że autorzy projektu nowelizacji słusznie wskazują, że zakres podstawowych potrzeb życiowych nie jest pojęciem stałym. Tego rodzaju argumentacja przewija się zresztą w wypowiedziach przedstawicieli doktryny prawa karnego materialnego⁴³. W zmieniającej się rzeczywistości społeczno-gospodarczej problematyczne pozostaje opracowanie enumeratywnego katalogu pojęć ze sfery podstawowych potrzeb życiowych. Niemniej trzon tego rodzaju koniecznych elementów wydaje się być intuicyjny. Są nimi z pewnością

---

⁴³ S. HYPŚ, *Komentarz do artykułu 209 kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks Karny. Komentarz*, red. A. GRZEŚKOWIAK, K. WIAK, Warszawa 2016, komentarz elektroniczny – system informacji prawnej «Legalis». W/w autor zwraca uwagę na fakt, iż problematyczność w aspekcie ustalenia treści oraz zakresu podstawowych potrzeb życiowych wynika z faktu, że jest to pojęcie nieostre, uzależnione wszak od wielu tzw. czynników indywidualnych. Zapewnienie podstawowych potrzeb życiowych sprowadza się do częstokroć do ugruntowania elementarnych warunków bytowych w sferze np. wyżywienia koniecznego do właściwego rozwoju fizycznego, zabezpieczenia opieki zdrowotnej, dostarczenia adekwatnej do wieku odzieży, kwestii odpoczynku a także wykształcenia. Podobnie M. MOZGAWA, *Komentarz do artykułu 209 kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks Karny. Komentarz*, red. M. MOZGAWA, Warszawa 2015, s. 578. M. Mozgawa stwierdza, iż poglądy Sądu Najwyższego (uchwała SN z 9 czerwca 1976 r., VI KZP 13/75, «OSNKW» 7-8/1976, poz. 86) w przedmiocie niestałego i zmiennego pojęcia zakresu podstawowych potrzeb życiowych, zależnego od konkretnych realiów społeczno-ekonomicznych oraz chociażby świadomości społecznej na konkretnym etapie rozwoju społeczeństwa spotykają się z aprobatą doktryny oraz zachowują swoją użyteczność na gruncie Kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r.

kwestie związane z wyżywieniem, higieną, zapewnieniem bezpieczeństwa (schronienia od warunków atmosferycznych oraz od osób postronnych) ogrzewania czy „infrastruktury edukacyjnej” (podręczników, zeszytów, odpowiedniego miejsca do odrabiania lekcji, wyasygnowania środków na konieczne korepetycje) w zakresie osób partycypujących w systemie edukacji.

Warto również nadmienić, że przedstawiona na konferencji medialnej Ministerstwa Sprawiedliwości 16 września 2016 r. propozycja zastosowania tzw. dozoru elektronicznego skazanych na karę pozbawienia wolności jest rozwiązaniem ze wszech miar dobrym i pożądanym. Przede wszystkim przemawia za tym fakt, że przy takiej koncepcji zakłady penitencjarne nie są wówczas dodatkowo zapełniane kolejnymi osobami⁴⁴ a sami skazani mają możliwość podjęcia lub kontynuowania pracy zarobkowej poza murami zakładu karnego⁴⁵.

Dodatkowo należy wspomnieć, że wydaje się, że przygotowywana równolegle nowelizacja Kodeksu karnego wykonawczego⁴⁶ oraz ustawy

---

⁴⁴ J. WARYLEWSKI, *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno kryminalna wybranych aspektów*, [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa profesora Lecha Gardockiego*, red. Z. JĘDRZEJEWSKI, M. KRÓLIKOWSKI, Z. WIERNIKOWSKI, S. ŻÓŁTEK. Autor wskazuje, iż poddając analizie państwa Unii Europejskiej to właśnie w naszym kraju istnieje największa populacja osób osadzonych w zakładach karnych (na dzień 1 września 2011 r. wynosiła ona 81 382 osoby, dla porównania w ponad dwukrotnie liczniejszych Niemczech liczba osadzonych to 70 931 osób).

⁴⁵ T. SZYMANOWSKI, *System dozoru elektronicznego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności*, «Palestra» 61.6/2016, s. 16. Autor artykułu zwraca uwagę, iż trafniejsze wydaje się być określenie wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego jako tzw. *elektronicznie monitorowany areszt domowy* niż *wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego* z uwagi na fakt, iż ten drugi termin przywodzi na myśl więzienie mimo że instytucja ta ma względnie niewiele wspólnego z samym zakładem karnym.

⁴⁶ Projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy, por. <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/6136B6F9EA62AC9DC125804200323ED4/%24File/887.pdf>, dostęp 5 listopada 2016 r. Założeniem proponowanej nowelizacji pozostaje zwiększenie zatrudnienia osób skazanych co ma przynieść szereg korzyści, również dla samych osadzonych (takich jak wzmoczenie procesu resocjalizacji czy praktyczna nauka lub pogłębienie posiadanych zdolności).

o zatrudnianiu osób pozbawionych wolności⁴⁷ może skutkować znacznym wzmożeniem aktywności zawodowej osób skazanych, tak jak to miało miejsce np. w ramach dyspozycji art. 39 § 2 k.k. z 1932 r., w którym stwierdzono, iż więzień ma obowiązek pracy według wskazań zarządu zakładu karnego.

Należy również wskazać, że intencja twórców nowelizacji pozostaje jak najbardziej słuszna. Celem bowiem proponowanych zmian jest „wzmocnienie realizacji obowiązku opieki przez zaspokojenie potrzeb materialnych osób, które same nie są w stanie ich zaspokoić”⁴⁸. W ten sposób zatem prawo karne wzmacnia obowiązek uiszczania świadczeń nałożony na zobowiązanych przez prawo cywilne (w tym jego wyspecjalizowany dział czyli prawo rodzinne).

4. POSTULATY *DE LEGE FERENDA* W KWESTII INNYCH, POTENCJALNYCH ZMIAN W OBSZARZE POPRAWY EFEKTYWNOŚCI EGZEKUCJI

Skorelowane z prawnokarnymi metodami oddziaływania na zobowiązanych do alimentacji winny zawsze pozostawać inne – znajdujące się poza zasięgiem samego prawa karnego⁴⁹ ale wciąż jak najbardziej

---

⁴⁷ Projekt ustawy o zmianie ustawy o zatrudnianiu osób pozbawionych wolności, por. <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/F8CC30EF2523AFC7C1258051003FAA0/%24File/931.pdf>, dostęp 4 listopada 2016 r. Warto nadmienić, iż nowelizacja wskazanego aktu normatywnego zmierza w kierunku zwiększenia zasobów finansowych Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych, jak również dynamicznego rozwoju przywieszennych zakładów pracy wskutek zwiększenia potrąceń asygnowanych na tego rodzaju cele z otrzymywanego przez poszczególnych skazanych wynagrodzenia z tytułu pracy (s. 1 uzasadnienia projektu zmiany ustawy).

⁴⁸ Projekt z 13 września 2016 r. ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny w zakresie nowelizacji art. 209 k.k., por. <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12289962/12379339/12379340/dokument244841.pdf>, dostęp 13 października 2016 r., s. 2.

⁴⁹ M. SZEWCZYK, *Przestępstwo niealimentacji*, [w:] *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. J. WARYLEWSKI, Warszawa 2015, s. 953-954. W w/w publikacji syntetycznie przedstawiono m.in. dyskusję w ramach Komisji Kodyfikacyjnej dotyczącą penalizacji niealimentacji w II Rzeczpospolitej. Potrzeba karania tego rodzaju

w zakresie ustawodawcy metody zwiększenia ściągalności świadczeń alimentacyjnych. Penalizacja niealimentacji stanowić winna podporę prawa cywilnego⁵⁰ w realizacji zasadniczego motywu uzasadniającego ściganie tego rodzaju przestępstwa a mianowicie wydatkowanie środków materialnych na rzecz uprawnionych przez dłużników alimentacyjnych.

Warto tu w pierwszej kolejności zaznaczyć, że już w obecnym stanie prawnym istnieje szereg możliwości egzekucji świadczeń alimentacyjnych bez angażowania w jej przebieg komorników sądowych. Jedną z nich jest chociażby egzekucja alimentów bezpośrednio od pracodawcy dłużnika⁵¹. W przedmiotowym zakresie warto wskazać na treść dyspozycji art. 88 k.p., który stanowi, iż pracodawca (jako trzeciodłużnik) dokonuje potrąceń na zaspokojenie świadczeń alimentacyjnych również bez postępowania egzekucyjnego. Wprowadzono tu jednak pewne wyjątki dotyczące egzekucji a mianowicie gdy świadczenia alimentacyjne mają być potrącane na rzecz kilku wierzycieli, a łączna suma która może być potrącona, nie wystarcza na pokrycie wszystkich należności alimentacyjnych (§ 1) oraz gdy wynagrodzenie za pracę zostało zajęte w trybie egzekucji sądowej lub administracyjnej (§ 2) wówczas egzekucje prowadzi winien sądowy organ egzekucyjny. Warto zastanowić się nad rozwiązaniem, w którym to poddłużnik miałby szersze możliwości

---

zachowań uznana została za zasadną w przypadku szczególnie jaskrawego przekroczenia postanowień prawa cywilnego jako tzw. podpora prawa cywilnego.

⁵⁰ D. SOSNOWSKA, *Alimenty a prawo karne. Praktyka wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2012, s. 15. Autorka wspomina, iż zgodnie ze sformułowaniem użytym przez prof. Emila Stanisława Rappaporta (1877 – 1965) podczas prac nad utrzymaniem penalizacji czynu zabronionego polegającego na niealimentacji w/w prawnik wskazał, że w przypadkach specjalnie jaskrawego przekroczenia postanowień prawa cywilnego, prawo karne winne stanowić podporę prawa cywilnego.

⁵¹ Na podstawie art. 125 k.k.w. w zw. z k.p.c. możliwa jest również egzekucja środków alimentacyjnych od dłużnika przebywającego w zakładzie karnym kiedy to wierzyciel składa tytuł wykonawczy bezpośrednio u dyrektora danego zakładu karnego (art. 1081 § 3 k.p.c.). Jak również na podstawie ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118) istnieje możliwość potrącania należności alimentacyjnych bezpośrednio na wniosek wierzyciela na podstawie przedłożonego przez niego tytułu wykonawczego (art. 139 ust. 1 pkt 4 w/w aktu normatywnego).

potrącania należności, np. w aspekcie modyfikacji przepisu art. 88 § 1 k.p. (przy ujęciu co najmniej dwóch wierzycieli). Można byłoby stworzyć rozwiązanie gdzie trzeciodłużnik w dalszym ciągu potrącałby kwoty z wynagrodzenia, w którym to suma wprawdzie nie wystarcza w danym miesiącu na pokrycie wszystkich należności alimentacyjnych ale np. w kolejnym miesiącu zakończone zostanie ściąganie środków alimentacyjnych na rzecz pierwszego wierzyciela (np. w związku z osiągnięciem odpowiedniego wieku) a w dotychczasowym miesiącu będzie możliwe proporcjonalne zaspokojenie obu wierzycieli. W ten sposób można uniknąć skierowania sprawy do komornika sądowego, który wszak i tak potrzebowałby czasu na wszczęcie postępowania. Poza tym zajęcie wynagrodzenia przez sądowy organ egzekucyjny może powodować istotne problemy z trzeciodłużnikiem z uwagi na fakt, że pracodawca może zwolnić pracownika zamiast narażać się na przewidzianą w Kodeksie postępowania cywilnego grzywnę w przypadku ewentualnego niedopełnienia obowiązków⁵² przez pracodawcę. Trzeba także zdawać sobie sprawę z faktu, iż egzekucja komornicza wiąże się np. z obciążeniem dłużnika alimentacyjnego znacznymi kosztami egzekucyjnymi⁵³ czy wydatkami gotówkowymi⁵⁴, nie wspominając nawet o tym, że część komorników obciąża dłużników również 23% podatkiem VAT⁵⁵.

---

⁵² Warto tu wskazać chociażby obowiązki nałożone na poddłużnika w aspekcie art. 882-886 k.p.c.

⁵³ Wynika to chociażby z art. 49 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882 ze zm., dalej jako u.o.k.s.i.e.). Niemniej sama kwota opłat egzekucyjnych ma niebawem ulec zmianie wskutek prac Zespołu do spraw opracowania projektu ustawy o komornikach sądowych oraz projektu ustawy o kosztach egzekucyjnych (powołanego zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 14 stycznia 2016 r., Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości na rok 2016, poz. 2).

⁵⁴ Art. 39 u.o.k.s.i.e.

⁵⁵ Kwestie dotyczące uznania czynności wykonywanych przez komorników sądowych za wykonywane w ramach prowadzonej działalności gospodarczej w rozumieniu ustawy z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn. z 10 marca 2016 r. Dz.U. poz. 710) – dalej: „ustawa o VAT”, zostały szczegółowo wyjaśnione w interpretacji Ministra Finansów z 9 czerwca 2015 r. znak: PT1.050.1.2015.LJU.19. Należy tu zauważyć, że przepisy dotyczące funkcjonowania podatku VAT w krajach członkowskich Unii Europejskiej podlegają harmonizacji. Polska, podpisując Traktat Akcesyjny, przyjęła m.in. zobowiązanie do stosowania w krajowym prawodawstwie dotyczącym podatku

Trzeba również pamiętać o wspomnianej uprzednio grupie dłużników alimentacyjnych, którzy z przyczyn obiektywnych nie wywiązują się z wymagalnych zobowiązań. Wydaje się, że warto w ich zakresie wdrożyć szeroki program interwencyjnych robót publicznych (wzorowany chociażby na polityce prezydenta Franklina Delano Roosevelta w okresie tzw. „New Deal”⁵⁶). Wprowadzić już obecnie na mocy chociażby art. 79a k.k.w. przy przyjęciu do aresztu śledczego skazany informuje m.in. o ciążyącym na nim obowiązku alimentacyjnym a w myśl art. 122 § 2 k.k.w. pracę zapewnia się przede wszystkim skazanym zobowiązanym do świadczeń alimentacyjnych to warto stale pogłębiać ten kierunek tak by skazani zobowiązani do świadczeń alimentacyjnych byli kierowani do pracy w sposób obligatoryjny (ewentualnie gdy brak jest zapotrzebowania w danej jednostce penitencjarnej by zostali przeniesieni do zakładu gdzie takie zapotrzebowanie występuje⁵⁷).

Oczywiście należy wskazać, iż niektóre środki typowo administracyjne (jak chociażby odebranie prawa jazdy), przymuszające dłużników

---

od towarów i usług, rozwiązań zgodnych z przepisami dyrektywy 2006/112/WE z 26 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (Dz. Urz. UE L 347 z 11 grudnia 2006, s. 1, ze zm.), wraz z jej rozwinięciem w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE). Zgodnie z art. 9 Konstytucji – Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego. Z przytoczonego w wyżej wymienionej interpretacji orzecznictwa TSUE wynika, że czynności komorników sądowych powinny podlegać opodatkowaniu na takich samych zasadach, jak działalność prowadzona przez innych podatników podatku od towarów i usług.

⁵⁶ Tzw. „Nowy Ład” (ang.) czyli gruntowny pakiet reform w sferze społeczno-ekonomicznej zainicjowany przez 32 prezydenta Stanów Zjednoczonych w odpowiedzi na problemy związane z okresem wielkiego kryzysu gospodarczego mającego miejsce między 24 października 1929 a 1933 rokiem.

⁵⁷ W przedmiotowym zakresie na gruncie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. z 29 sierpnia 2003 r.) warto było rozważyć dodanie § 58a stanowiącego, iż „przeniesienie skazanego zobligowanego do świadczeń alimentacyjnych do innego zakładu karnego następuje w przypadku braku możliwości zatrudnienia skazanego w danej jednostce penitencjarnej”. W obecnym stanie prawnym na tle Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności z 21 grudnia 2016 r. (Dz.U. poz. 2231) powyższy postulat nadal pozostaje aktualny.

do spłaty sum należnych wierzycielom mogą spotkać się z krytyczną refleksją organów badających zgodność danego przepisu prawa z ustawą zasadniczą i zostać finalnie uznane za niezgodne z Konstytucją⁵⁸, niemniej jednak wydaje się, że warto podejmować racjonalne próby wdrożenia mechanizmów mobilizujących zobowiązanych pomimo ryzyka zakwestionowania tych przepisów.

Warto zastanowić się również nad postulatem w zakresie zmiany sposobu inicjacji ścigania potencjalnego sprawcy przestępstwa niealimentacji poprzez wprowadzenie wyłączności trybu ścigania z urzędu.

Niemniej wydaje się, że przyjęty przez Radę Ministrów projekt ustawy o zmianie ustawy w sferze art. 209 k.k. w zasadniczy sposób realizuje subsydiarną rolę prawa karnego w stosunku do gałęzi prawa cywilnego, co *de facto* pozwoli na odciążenie nie tylko Skarbu Państwa ale również przez poprawę materialną statusu znacznej liczby obywateli zapewni wzrost możliwości rozwojowych całego naszego społeczeństwa.

---

⁵⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 września 2009 r., sygn. akt P 46/07. W niniejszym orzeczeniu Trybunał Konstytucyjny wskazał, że art. 5 (możliwość odebrania przez starostę prawa jazdy dłużnikowi alimentacyjnemu) ustawy z 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz.U. Nr 86, poz. 732) został uznany za niezgodny zarówno z art. 2 (Rzeczypospolita Polska jako demokratyczne państwo prawa, urzeczywistniające zasady sprawiedliwości społecznej) jak i art. 31 ust. 3 (stanowiącym, że ograniczenia w sferze korzystania z konstytucyjnych wolności oraz praw mogą być ustanawiane tylko w akcie normatywnym rangi ustawy jedynie w konfiguracji w której to są konieczne w demokratycznym państwie prawa dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, dla ochrony środowiska, zdrowia, moralności publicznej albo wolności i praw innych osób – jednocześnie ograniczenia te nie mogą niwelować istoty wolności i praw) obecnie obowiązującej ustawy zasadniczej.

ANALIZA ZAPROPONOWANYCH ZMIAN ARTYKUŁU 209 POLSKIEGO KODEKSU KARNEGO

Streszczenie

W niniejszym artykule rozpatrywane jest zagadnienie przestępstwa niealimentacji (zwłaszcza, gdy pokrzywdzonymi są dzieci). Artykuł dotyczy analizy nowelizacji polskiego kodeksu karnego. Przez lata ścigalność roszczeń alimentacyjnych pozostawała na niskim poziomie. Właśnie w celu poprawy skuteczności egzekucji świadczeń alimentacyjnych Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało zmianę w obszarze kodeksu karnego. Nieprawidłowości w sferze ścigalności świadczeń alimentacyjnych na rzecz osób uprawnionych do alimentacji od zobowiązanych do uiszczania świadczeń powodują znaczne obciążenie budżetu Skarbu Państwa. Społecznym obowiązkiem pozostaje promowanie odpowiedzialnych zachowań oraz swoista stygmatyzacja osób uchylających się od alimentacji. Odpowiednie nastawienie społeczne oraz akceptowalne sankcje (karne, jak również administracyjne) mogą przyczynić się do redukcji skali przestępstwa niealimentacji. Zmiany w obszarze znowelizowanego przestępstwa są wyważone oraz mogą przyczynić się do sprawniejszej ścigalności alimentów. Społeczeństwo powinno promować odpowiedzialne podejście do osobistych zobowiązań wobec innych.

ANALYSIS OF THE PROPOSED AMENDMENTS TO ARTICLE 209 OF THE POLISH CRIMINAL CODE

Summary

This paper examines child maintenance evasion as a criminal offence under Polish law. It analyses the proposed amendment to the Polish Criminal Code. For years the overall payment of child maintenance has been low. To deal with problems with the efficient collection of child maintenance the Ministry of Justice has submitted a draft amendment to the Criminal Code. The defective mechanism for the collection of

maintenance due from those the courts have ruled are liable to pay means that in many cases the state budget is providing the funds due to eligible recipients. It is society's duty to promote responsible attitudes and stigmatise child maintenance evasion. The right attitude and appropriate measures such as appropriate criminal law provisions and administrative measures may reduce the number of such offences. The proposed amendments to the Criminal Code are streamlined and can increase the efficiency of maintenance collection. Society should promote a responsible attitude for personal liabilities.

Słowa kluczowe: przestępstwo niealimentacji; nowelizacja; kodeks karny; uporczywość, sankcja karna.

Keywords: the offence of child maintenance evasion; amendment; the Polish Criminal Code, persistence; criminal liability.

Literatura

- ADAMCZUK ANDRZEJ, *Komentarz do artykułu 1086 Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. MANOWSKA MAŁGORZATA, Warszawa 2013
- CIEPŁA HELENA, *Egzekucja świadczeń alimentacyjnych*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, IV: Artykuły 730-1088*, red. DOLECKI HENRYK, WIŚNIEWSKI TOMASZ, Warszawa 2011
- GARDOCKI LECH, *Prawo karne*, Warszawa 2011
- HERBOWSKI PIOTR, SŁAPCZYŃSKA DOMINIKA, *Okazanie mowy w polskiej praktyce śledczej*, «Palestra» 61.7-8/2016
- HYPŚ SŁAWOMIR, *Komentarz do artykułu 209 kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. GRZEŚKOWIAK ALICJA, WIAK KRZYSZTOF, Warszawa 2016, komentarz elektroniczny
- IWANICKI TOMASZ, *Możliwość wykorzystania dowodów nielegalnych w postępowaniu cywilnym w świetle orzecznictwa oraz doktryny*, «Palestra» 61. 5/2016,
- KANTY TOMASZ, *Kilka uwag dotyczących kosztów procesu karnego i ich ponoszenia przez oskarżonego*, «Palestra» 61.9/2016
- KRUSZEWSKI ARTUR, *Wykorzystanie nagrań wykonywanych bez zgody osoby nagrywanej w postępowaniu cywilnym*, «Palestra» 61.6/2016
- KONIECZNIK PRZEMYSŁAW, *Czyn jako podstawa odpowiedzialności w prawie karnym*, Kraków 2002

- KORCZ-MACIEJKO ANETA, *Art. 2 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów*, [w:] KORCZ-MACIEJKO ANETA, BRZEŻNA ANETA, *Ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Komentarz*, Warszawa 2014
- MAKAREWICZ JULIUSZ, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938
- MOZGAWA MAREK, *Komentarz do art. 209 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. MOZGAWA MAREK Warszawa 2015
- SOSNOWSKA DANUTA, *Alimenty a prawo karne. Praktyka wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2012
- SZCZEPANIEC MARIA, *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012
- SZEWczyk MARIA, *Przestępstwo niealimentacji*, [w:] *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. WARYLEWSKI JAROSŁAW, Warszawa 2015
- SZYMANOWSKI TEODOR, *System dozoru elektronicznego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności*, «Palestra» 61.6/2016
- WARYLEWSKI JAROSŁAW, *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno kryminalna wybranych aspektów*, [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa profesora Lecha Gardockiego*, red. JĘDRZEJEWSKI ZBIGNIEW, KRÓLIKOWSKI MICHAŁ, WIERNIKOWSKI ZYGMUNT, ŻÓŁTEK SŁAWOMIR.